

MAKTABGACHA TA'LIM YO'NALISHI TALABALARINI IJODIY FIKRLASHLARINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK MEXANIZMLARI

Matchanova Nazokat Qudrat qizi

Urganch Davlat Universiteti mustaqil tadqiqotchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10158258>

Annotatsiya: tezida maktabgacha ta'lim o'qituvchilarining kasbiy faoliyatidagi ijodiy tafakkurining o'zgarishi mavzusidagi mahalliy va xorijiy manbalar tahlil qilinadi. Tadqiqotchilar va amaliyotchi o'qituvchilar orasida eng keng tarqalgan 3 yondashuvni shakllantirishga imkon beradigan toifalarga ajratish amalga oshirildi: muammoli vaziyatlarni hal qilish orqali ishlash; atrof-muhit omillariga ta'siri; ijodkorlik bo'yicha treninglar.

Kalit so'zlar: ijodiy fikrlash; muammoli vaziyatlar; ta'lim muhiti; bolalar bog'chasi o'qituvchilari.

Kirish.

Maktabgacha ta'lim mutaxassisligi talabalarining ijodiy fikrlashini va tafakkurini rivojlantirishga samarali yondashuvlarni ishlab chiqish kasbiy ta'lim tizimining dolzarb vazifasidir. Bir tomondan, ish joyida o'qituvchining ijodiy o'zini o'zi anglashi kasbiy charchash deb ataladigan eng yaxshi profilaktika hisoblanadi, boshqa tomondan, shaxsan muhim vazifalarni mazmunli qo'yishga, tarixni o'ylab topishga, bola bilan hayratda qolishga qodir o'qituvchining ishi eng muhim omillardan biri guruhdagi bolalarning ijodiy tafakkurini shakllantirish.

Muammoli vaziyatlar bilan ishlash orqali ijodiy fikrlashni rivojlantirish: Ushbu yondashuv bilan bog'liq tadqiqotlarni taxminan ikki guruhga bo'lish mumkin: professional holatlar bilan ishlash va mavhum materialda muammoli vaziyatlar bilan ishlash. Birinchi holda, asosiy gipoteza shundan iboratki, murabbiy boshchiligidagi tahlil va tahlil natijalariga ko'ra, o'quv jarayonida bolalar va kattalar o'rtasidagi o'zaro munosabatlar bilan bog'liq bir nechta muammoli vaziyatlar, o'qituvchi bunday kasbiy pozitsiyani shakllantiradi, bu guruhning odatdiy hayotidagi o'xshash vaziyatlarni tan olishga va ularning rivojlanish salohiyatidan foydalanishga yordam beradi. Ikkinchi holda, biz odatda ma'lum universal aqliy operatsiyalar yoki strategiyalarni o'zlashtirish haqida gapiramiz masalan, ixtiro muammolarini hal qilish nazariyasi (TRIZ) yoki dialektik fikrlash operatsiyalari. Bir qator tadqiqotchilarning ta'kidlashicha, darslar natijalariga ko'ra yangi aqliy vositalarni professional kontekstga o'tkazish kerak.

Birinchi turdagi tadqiqotlarga misol sifatida Kristina De Simonning "muammoga yo'naltirilgan ta'lim: o'qituvchilar tomonidan kelajakdagi kasbiy faoliyatda muammoli vaziyatlarni hal qilish uchun asos" asarini keltirish mumkin. Ushbu ish muammoli ta'limning kelajakdagi o'qituvchilarning kasbiy muammolarni hal qilish qobiliyatiga ta'sirini ko'rib chiqadi. Tadqiqot ishtirokchilari kelajakdagi o'qituvchilar bo'lib, ular ta'lim psixologiyasining kirish kursini o'tashlari kerak edi. Ikkala guruhda ham bir o'qituvchi (ish muallifi) rahbarlik qilgan. Xuddi shu o'qish materiallari va boshqa manbalar ishlatilgan. Eksperimental sinf transfer ta'sirini minimallashtirish uchun nazorat sinfidan keyingi kun jadvalida turdi. Kursdan oldin ishtirokchilar muammoli vaziyatlarni hal qilish qobiliyatining boshlang'ich darajasini tekshirish uchun bir qator metodika yordamida sinovdan o'tkazildi. Kursdan so'ng "siz mening guruhimda emassiz" ishi yordamida tajriba o'tkazildi.

O'quv holatlari.

Muammoga yo'naltirilgan ta'limda qo'llaniladigan holatlar ishonchli, tegishli va aniqlanmagan bo'lishi kerakligini ta'kidlaydi ya'ni muammoga yondashishning ko'plab usullari, shuningdek, turli javoblar bo'lishi kerak. Qizig'i shundaki, rivojlanish ishlari uchun har bir vaziyatni 1 dan 7 gacha bo'lgan shkala bo'yicha baholagan o'qituvchilarga tahlil qilish uchun holatlar taklif qilingan. Qabul qilinadigan deb hisoblash uchun ish:

- ✓ haqiqiy bo'lishi kerak (o'qituvchi bu sodir bo'lishi mumkin yoki haqiqiy voqea deb hisoblaydi);
- ✓ aniqlanmagan bo'lishi kerak;
- ✓ tadqiqotni talab qilish (muammo matndan tashqari ma'lumotni talab qiladi);
- ✓ materiya (mantiqiy muammo).

O'qitish.

Muammoli ta'lim sinfida o'qituvchi ta'lim psixologiyasi bo'yicha mini-ma'ruzalar o'qidi va talabalarni kichik guruhlarda sinfdagi muammolarni tahlil qilishga o'rgatadi. Minileksiylar, odatda, talabalar o'zlarida mavjud bo'lgan masalalarni muhokama qilgandan keyin beriladi. Keyinchalik muammoli ta'lim bo'yicha mutaxassis maxsus seminarlar o'tkazadi: ishni muhokama qilish, muloqotni moderatsiya qilish, guruhga gipotezalar yaratishda yordam berish, muammoni turli nuqtai nazardan ko'rib chiqish. Keyin o'qituvchi prognozlar tuzishga, qo'shimcha manbalardan foydalanishga, savollar yaratishga va kengroq oqibatlarini shakllantirishga o'tadi. Keyin sinf 10 ta kichik guruhga bo'linib, talabalarga muammoni muhokama qilish, tahlil qilish va hal qilish paytida bir-birlariga fikr bildirish imkoniyatini berdi.

Nazorat sinfi xuddi shu holatlarni tahlil qildi: o'qituvchi ularni ma'ruzalarida kontseptsiyaga misol sifatida ishlatgan yoki talabalarga bilimlarni qo'llashni mashq qilish imkoniyatini berish uchun ma'ruza oxiriga yetkazadi. Talabalar, shuningdek, kichik guruhlarda ishladilar va ishlarni muhokama qildilar, ammo maxsus vositalarni qo'llamaydilar.

Shuningdek, M. M. Kashapovning "psixologlarni professionallashtirishning turli bosqichlarida sub'ektning voqea-kognitiv tarkibiy qismlarini amalga oshirish manbai sifatida fikrlashning suprasitivligi" maqolasi ham qiziqish uyg'otadi. Zamonaviy ilmiy va pedagogik makonda bo'lg'usi maktabgacha ta'lim mutaxassisligi o'qituvchilarning ijodiy tafakkurini rivojlantirish uchun turli xil atrof-muhit omillarini o'zgartirishni taklif qiladigan asarlar keng namoyish etilgan. Shunday qilib, ilmiy izlanishlar va adabiyotlarni tahlil qilish natijasida kuzatuvlar va rahbarlarning fikr-mulohazalariga asoslanib, uchta asosiy yo'nalish talabalar ijodini qo'llab-quvvatlashini aniqladi:

- o'quvchilarning faolligi;
- jismoniy muhit;
- o'quv muhiti.

Xulosa qilib shuni ta'kidlash kerakki, ushbu yondashuvlarning barchasi kasb-hunar ta'limi tizimida teng ravishda qo'llanilishi mumkin, chunki ular bir-biriga zid emas. Bundan tashqari, ushbu yondashuvlarning tahliliy tavsifini ta'lim tashkilotlari o'quv dasturlariga joriy etish tavsiya etilishi mumkin, shunda bo'lajak maktabgacha ta'lim mutaxassisligi talabalarining ijodiy salohiyatini ochish uchun mustaqil ravishda sharoit yaratishlari mumkin.

References:

1. Белолуцкая А.К. Многомерность мышления и педагогическая деятельность // Образование и саморазвитие. 2014. № 3. С. 142–148.
2. Капцов А.В., Колесникова Е.И. Взаимосвязь репрезентаций диалектичности и степени разрешения противоречий в аксиосфере личности. // Вестник Самарской гуманитарной академии. Серия «Психология». 2013. № 1. С. 116–132.
3. Madraximovich, K. E., & Ruzimovich, Y. J. (2021). Application of Problem-Based Teaching Methods in the Development of Mathematical Thinking Skills of Students. *Annals of the Romanian Society for Cell Biology*, 43-47.
4. Khudoynazarov, E. (2023). THEORETICAL FOUNDATIONS OF GROWING LOGICAL THINKING OF ELEMENTARY SCHOOL STUDENTS. *International Bulletin of Engineering and Technology*, 3(5), 33-37.
5. Madrakhimovich, K. E. (2023). Didactic Principles of Developing Logical Thinking in Students. *New Scientific Trends and Challenges*, 97-100.
6. Худойназаров, Э. М., & Бекметова, З. З. Қ. (2022). ЎҚУВЧИЛАРДА ТАНҚИДИЙ ФИКРЛАШНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ ПЕДАГОГИК ВА МЕТОДИК АСОСЛАРИ. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2(12), 1099-1107.
7. Эгамберган, Х. М., & Хўжаниёзова, Ш. Б. (2023). АЛ-ХОРАЗМИЙ-БАРЧА ЗАМОНЛАРНИНГ ЭНГ УЛУҒ МАТЕМАТИГИ. *BOSHQARUV VA ETIKA QOIDALARI ONLAYN ILMIY JURNALI*, 3(1), 4-10.
8. Худойназаров, Э. М., & Авезова, Д. Ф. Қ. (2023). ИНСОН ФИКРЛАШНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ ДИДАКТИК АСОСЛАРИ. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 3(2), 310-317.
9. Худойназаров, Э. М., & Авезова, Д. Ф. Қ. (2023). ЎҚУВЧИЛАРДА МАНТИҚИЙ ФИКРЛАШНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ ДИДАКТИК АСОСЛАРИ. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 3(2), 289-297.
10. Сатлиқов, Ғ. Р., & Худойназаров, Э. М. (2022). ЎҚУВЧИЛАРНИНГ ЎҚУВ-БИЛИШ ФАОЛЛИГИНИ РИВОЖЛАНТИРИШГА ТАЪСИР ЭТУВЧИ МУҲИМ ОМИЛЛАР. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2(7), 800-805.
11. Мадрахимович, Э. Х., & Ражабова, С. М. (2022). ЭВРИСТИК МЕТОД ЁРДАМИДА БОШЛАНҒИЧ СИНФ ЎҚУВЧИЛАРИ ЎҚУВ ФАОЛЛИГИНИ ШАКЛЛАНТИРИШ МЕТОДЛАРИ. *Academic research in educational sciences*, 3(12), 315-323.
12. Худойназаров, Э. М., & Дўсчанова, М. М. (2022). БОШЛАНҒИЧ ТАЪЛИМДА ЎҚУВЧИЛАРДА ТАЯНЧ КОМПЕТЕНЦИЯЛАРНИ ШАКЛЛАНТИРИШНИНГ НАЗАРИЙ АСОСЛАРИ. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2(12), 1108-1115.
13. Khudoynazarov, E. M., Xasanova, D. S. Q., & Rimboyev, N. M. Q. (2022). МАТЕМАТИК BOSHQOTIRMA LAR–BOSHLANG‘ICH TA‘LIMDA O‘QUVCHILAR O‘QUV FAOLIYATINI OSHIRISH VOSITASI SIFATIDA. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2(6), 174-181.
14. Худойназаров, Э. М. (2020). Устные упражнения как основа формирования и развития деятельности математического мышления у учащихся начальных классов. *International scientific review*, (LXXI), 93-94.

15. Худойназаров, Э. М., & Бобожонов, А. Б. СИНФДАН ТАШҚАРИ ИШЛАРДА ЎҚУВЧИЛАРИДА МАНТИҚИЙ ФИКРЛАШНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ ИИНОВАЦИОН ЖИХАТЛАРИ.

16. Худойназаров, Э. М. (2022). СИНФДАН ТАШҚАРИ ИШЛАР ЎҚУВЧИЛАР МАНТИҚИЙ ФИКРЛАШНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ОМИЛИ СИФАТИДА: <https://doi.org/10.53885/edinres>. 2022.8. 08.032 Худойназаров Эгамберган Мадрахимович, катта ўқитувчи, Урганч давлат университети. *Образование и инновационные исследования международный научно-методический журнал*, (8), 207-211.

INNOVATIVE
ACADEMY